UOT 78.
ORCID: 0000-0002-5685-5628
DOI: 10.52094/CRZI7521

İqbal Orucov Qardaşxan oğlu
Qarabağ Universiteti
Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
iqbal.orucov@gmail.com

İ.S. BAXIN Es-Dur FLEYTA SONATASI (BWV 1031): FORMA, ÜSLUB VƏ MƏNBƏ PROBLEMLƏRİNİN TƏDQİQİ

Xülasə: Bu məqalə, İohan Sebastian Baxa aid edilən və Barokko dövrü fleyta repertuarının aparıcı əsərlərindən biri hesab edilən Es-dur fleyta sonatasını (BWV 1031) tarixi, forma və musiqi baxımından hərtərəfli şəkildə tədqiq və təhlil etməyi hədəfləyir. Əsərin müəllifliyi ətrafında uzun müddətdir davam edən mübahisələr nəzərə alınaraq, əvvəlcə onun bəstəkarlıq mənsubiyyəti ilə bağlı mənbə problemləri və üslub təhlilləri müqayisəli şəkildə araşdırılmışdır. Əlyazmaları və dövrün nüsxələri üzərində aparılan tədqiqatlar, əsərin İ.S. Baxın oğlu Karl Filip Emanuel Baxa da aid edilə biləcəyini göstərir; bu isə əsərin orijinallığı ilə bağlı musiqişünaslıq ədəbiyyatında mühüm müzakirə sahəsi yaradır. Məqalənin metodologiyası analitik musiqişünaslıq, tarixi musiqi tədqiqatları və ifa praktikası prinsipləri üzərinə qurulmuşdur. Əsərin üç hissəsi (Allegro moderato, Siciliano, Allegro) forma, tonal və kontrapunkt quruluş və bəzək (ornamentasiya) texnikası baxımından da təhlil edilmişdir. Xüsusilə Siciliano hissəsinin melodik quruluşu və emosional dərinliyi, Barokko estetikasının tipik xüsusiyyətləri kontekstində şərh edilmişdir. Həmçinin, əsərin Barokko dövrünün ifa təcrübəsi ilə müasir interpretasiyaları arasındakı fərqlərə də toxunulmuş, həmin dövrün traverso adlı fleytası ilə müasir fleyta arasındakı texniki və estetik fərqlər vurğulanmışdır. Tədqiqat çərçivəsində, dövrün üslub anlayışı ilə sonata formasının təkamülü arasındakı əlaqəyə də diqqət yetirilmişdir. Xüsusilə, Bax ailəsində üslub müxtəlifliyinin necə formalaşdığı və bunun kamera musiqisinə necə əks olunduğu barədə nəticələr çıxarılmışdır. Əsərin musiqi dili yalnız texniki deyil, eyni zamanda ifadə gücü baxımından da dəyərləndirilmiş, bu da araşdırmaya həm struktur, həm də estetik səviyyədə dərinlik qazandırmışdır. Bundan əlavə, əsərin dövrün hansı sosial mühitlərində

ifa edilə biləcəyi**,** həmçinin musiqi məzmununun bu kontekstlərlə necə əlaqələndirilə biləcəyi də müzakirə edilmişdir. Nəticə etibarilə**,** BWV 1031 sonatası yalnız bir kamera musiqisi nümunəsi kimi deyil, eyni zamanda Bax ailəsinin üslub keçidlərini sənədləşdirən mühüm musiqi abidəsi kimi dəyərləndirilir. Bu araşdırma, əsərin həm tarixi bağlamda, həm də müasir ifa praktikaları baxımından daha dərindən anlaşılmasına töhfə verməyi hədəfləyir.

Açar sözlər: Bax, fleyta sonatası, Barokko üslubu, müəlliflik problemi, musiqi analiz

Giriş

İohan Sebastian Bax (1685-1750) Qərb musiqisi tarixində yalnız Barokko dövrünün bəstəkarı kimi deyil, həm də harmonik quruluş, kontrapunkt texnikaları və formanın bütövlüyü baxımından dövrləri aşan bir musiqi dahisi kimi qəbul olunur [25, s. 276]. Onun zəngin və çoxqatlı musiqi irsi daxilində, kamera musiqisi repertuarı həm tədris məqsədli əsərləri, həm də konsert və sonata səviyyəsində Barokko üslubunun ən incə nümunələrini təqdim edir. Bu repertuara daxil olan *Es-dur fleyta sonatası (BWV 1031)* həm ifaçılar, həm də tədqiqatçılar tərəfindən xüsusi maraqla öyrənilmiş, quruluş zərifliyi və emosional dərinliyi ilə seçilmişdir. Lakin əsərin müəlliflik problemi – İohan Sebastian Baxmı, yoxsa oğlu Karl Filip Emanuel Baxmı? – müasir musiqişünaslıq ədəbiyyatında hələ də aktuallığını qoruyan bir mübahisə mövzusudur [28, s. 45]. Bu vəziyyət əsərin yalnız musiqi baxımından deyil, həm də tarixi-tənqidi çərçivədə araşdırılmasını zəruri edir.

Bu tədqiqatın əsas məqsədi BWV 1031 nömrəli Es-dur fleyta sonatasının tarixi kontekst, forma quruluşu, üslub xüsusiyyətləri və ifa praktikaları baxımından çoxqatlı təhlilini təqdim etməkdir. Araşdırma bir tərəfdən əsərin dövrünə xas estetik və üslubi elementlərini təhlil etməyi, digər tərəfdən isə onun müasir ifa yanaşmaları ilə necə yenidən mənalandırıldığını qiymətləndirməyi qarşısına məqsəd qoyur. Bundan əlavə, əsərin pedaqoji funksiyası Barokko dövründəki fleyta sonatalarının ümumi xarakteri ilə müqayisəli şəkildə qiymətləndiriləcək və bununla da sonatanın musiqi tarixindəki mövqeyi yenidən müəyyənləşdiriləcəkdir.

Baxın kamera musiqisi sahəsindəki yaradıcılığı, xüsusilə alət müxtəlifliyi və kontrapunkt tarazlığı baxımından yüksək səviyyədə orijinallıq ehtiva edir [6, s. 45]. Fleyta, violin, violonçel və klavesin kimi alətlər üçün yazdığı sonatalar həm alətlərarası dialoq, həm də harmonik qatlaşma quruluşu baxımından

Barokko dövrünün inkişaf etmiş sintez bacarığını nümayiş etdirir. Bu kontekstdə BWV 1031 əsəri travers (Barokko üfüqi fleytası) və klavesin üçün yazılmış olması, həm texniki, həm də tembr xüsusiyyətləri etibarilə Barokko dövrünə xas özəllikləri əks etdirir. Lakin, müasir fleyta ilə ifa zamanı yaranan tembr fərqi, yeni estetik yanaşmaların meydana çıxmasına səbəb olur; bu isə tədqiqatın tarixi ifa praktikasını və çağdaş interpretasiyalar arasındakı qarşılıqlı əlaqəni araşdırmasını zəruri edir. Musiqi analizləri forma quruluşu (forma analizi), tonallıq dəyişmələri, kontrapunkt əlaqələri, bəzək texnikaları (ornamentasiya) və ritmik təşkil başlıqlar çərçivəsində aparılacaqdır. Həmçinin əsərin üçüncü hissəsi olan *Allegro*-nun rəqsvarı quruluşu və birinci hissədəki tematik inkişaf ayrıca nəzərdən keçiriləcəkdir.

Barokko dövrünün musiqi anlayışı - xüsusilə *Affektenlehre* (duyğu nəzəriyyəsi), kontrapunkt yazı tərzi, *basso continuo* funksiyası və bəzək dili - Baxın sonata yaradıcılığında müəyyənedici ünsürlər kimi qarşımıza çıxır [9, s. 21]. Bu kontekstdə Es-dur fleyta sonatası həm dövr estetikasını əks etdirən bir nümunə, həm də Bax ailəsinin musiqi düşüncəsindəki üslubi keçidləri göstərən bir sənəd xarakteri daşıyır. Bu xüsusiyyətləri ilə sözügedən əsər həm ifaçılar, həm də tədqiqatçılar üçün zəngin təhlil imkanları təqdim edir.

XVIII əsrin ilk yarısı Avropada musiqinin forma və üslub baxımından dərin dönüşümlər yaşadığı bir dövr kimi diqqət çəkir. Bu dövr, Barokko üslubunun təmtəraqlı kontrapunkt quruluşundan *"galant style"* adlanan daha sadə, melodiya yönümlü və duyğusal baxımdan fərdi ifadəsinə doğru inkişaf etdiyi bir zaman intervalını təmsil edir. İ.S. Bax bu keçid mərhələsində yaşamasına baxmayaraq, Barokko estetikasının ən inkişaf etmiş formalarını təcəssüm etdirən bir bəstəkar olaraq qalmışdır. Onun musiqisində müşahidə olunan sıx kontrapunktal toxuma, harmonik mürəkkəblik, tematik işlənmə və struktur bütövlük, onu müasirlərindən, hətta öz övladlarından aydın şəkildə fərqləndirir. Xüsusilə Karl Philip Emanuel Baxın daha *"galant* və *Empfindsamer Stil"* istiqamətində əsərlər yaratması, ata ilə oğul arasındakı bəstəkarlıq anlayışının nəsillər üzrə musiqi təkamülünü necə əks etdirdiyini göstərir.

İ.S. Bax yaşadığı müddət ərzində əsasən Lüteran kilsə musiqisinə, orqan repertuarına və tədris məqsədli əsərlər üzərində cəmləşmiş olsa da, kamera musiqisi sahəsində də diqqətəlayiq bir irs qoymuşdur. Fleyta üçün yazdığı sonatalar – BWV 1031 də onlardan biridir. Həm dövrün zadəgan mühitində ifa olunması üçün nəzərdə tutulmuş, həm də texniki baxımdan ifaçının inkişafına xidmət edən pedaqoji məzmun daşıyır. Xüsusilə fleyta Barokko dövründə

aristokrat alət kimi qəbul edilmişdi; bir çox zadəgan həvəskar musiqiçi bu alətdə ustalaşmağa çalışmışdır. Bu səbəbdən, fleyta sonataları çox zaman həm əyləndirici, həm də öyrədici funksiyaları daşımışdır [29, s. 495]. BWV 1031-in mümkün bəstələnmə konteksti də bu çərçivədə – 1730-cu illərin ortalarında Leypsiq və ya Drezden kimi mədəniyyət mərkəzlərində bir həvəskar musiqiçinin sifarişi ilə yaranmış ola bilər.

Baxın əsərləri yalnız səs quruluşu ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda dövrünün düşüncə mühitini (intellektual fon) də özündə əks etdirir. Onun musiqisində lüteranlıq, kosmoloji nizam anlayışı, rəqəm (say) simvolizmi və teoloji anlayışlar kimi elementlər melodik və harmonik səviyyədə konkretləşir. Halbuki, K.F.E. Baxın musiqi dili daha fərdi duyğulara yönələn, ani hiss dəyişikliklərini əks etdirən, daha dramatik və spontan ifadə prinsiplərinə əsaslanır. *Empfindsamer Stil* (həssas üslub) adlandırılan bu yanaşma, Klassik dövrə keçid prosesində mühüm bir ara mərhələsi olmuş, *"galant style"*nin struktur sadəliyini dramatik dərinliklə birləşdirmişdir [11, s. 112]. Bu kontekstdə BWV 1031-in üslub baxımından hansı ənənəyə daha yaxın olduğu sualı yalnız tarixi bir müzakirə deyil, eyni zamanda musiqi üslubunun təhlili baxımından da əhəmiyyətlidir.

Barokko dövrünün ifa anlayışı da bəstəkarlıq qədər mühüm bir amildir. Həmin dövrdə nota yazılmayan bəzəklər, improvizasiya keçidləri (passajları) və *basso continuo* tətbiqləri, əsərin canlı musiqi kontekstində yenidən yaradılmasını tələb edirdi. Müasir ifalarda bu praktikalardan yenidən istifadə və onların bərpası, ifa təcrübəsi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. Buna görə də BWV 1031-in hazırda necə ifa olunduğu və həmin ifaların dövrün anlayışı ilə nə dərəcədə uyğunluq təşkil etdiyi tədqiqatın əsas problemlərindəndir.

Nəticə etibarilə, bu kontekstual zəmin həm əsərin orijinallığı müzakirəsinə tarixi dərinlik qazandırır, həm də İ.S. Baxın kamera musiqisi estetikasını öz dövrü və sonrakı nəsillər baxımından daha aydın şəkildə dəyərləndirməyimizə imkan yaradır. Bu cəhətdən, tədqiqatımız Es-dur fleyta sonatasının yalnız bir musiqi əsəri kimi deyil, eyni zamanda mədəni və tarixi bir sənəd kimi yenidən nəzərdən keçirilməsini təklif edir.

Əsas hissə

Tarixi və bioqrafik kontekst: İ.S. Baxın həyatı və dövrünə ümumi baxış. İohan Sebastian Bax (1685-1750) Barokko dövrünün ən mühüm bəstəkarlarından biri kimi qəbul edilir. Almaniyanın Ayzenax şəhərində anadan olan Bax həm ailə irsi, həm də dövrün musiqi inkişafları baxımından çoxqatlı bir

mənəvi-mədəni mühitin daşıyıcısı idi. Baxlar ailəsi nəsillər boyu musiqi ilə məşğul olmuş, bu ənənə İ.S. Baxın yaradıcılığına da ötürülmüşdür. İohan Sebastian xüsusilə kilsə musiqisi, oratoriyalar, kantatalar və instrumental əsərlər sahəsində son dərəcə məhsuldar bir fəaliyyət göstərmişdir [27, s. 123]. Baxın yaşadığı dövr Avropada musiqi nəzəriyyəsi və ifa praktikasının ciddi şəkildə sistemləşdiyi, kontrapunkt və çoxsəsli yazı texnikalarının zirvəyə çatdığı bir dönəm idi. Barokko estetikasının əsasını təşkil edən *affekt nəzəriyyəsi* çərçivəsində məqsəd, duyğuların musiqidə sistemli şəkildə ifadə olunmasını hədəfləyirdi [15, s. 457]. Bu kontekstdə Baxın əsərləri yalnız texniki ustalığı ilə deyil, eyni zamanda dərin mənəvi məzmunu və ritorik ifadə gücü ilə də seçilir. Yaşadığı həyatı boyu Veymar, Köten və Leypsiq kimi mühüm alman şəhərlərində fəaliyyət göstərmişdir. Xüsusilə Leypsiqdəki *Thomaskantor vəzifəsi* (1723-1750) onun dini musiqi yaradıcılığının ən məhsuldar dövrü olmuşdur. Bununla yanaşı, həmin illərdə o, instrumental musiqisi sahəsində də mühüm əsərlər yaratmağa davam etmişdir [27, s. 211-220].

Fleyta sonatalarının tarixi mövqeyi. Barokko dövründə travers fleyta (dövrün fleytası) aristokrat mühitlərdə böyük rəğbət bəslənən bir solo alətə çevrilmişdi. Fleytanın texniki imkanları, dinamik çeşidliliyi və melodik xətlərdəki zərifliyi, onu solo və kamera musiqisi repertuarının mərkəzinə yerləşdirmişdi. Həmin dövrdə fleyta üçün yazılan sonatalar xüsusilə zadəgan musiqi zövqünün göstəricisinə çevrilmişdir [20, s. 61]. Baxın fleyta sonataları həm texniki bacarıq, həm də bədii ifadə baxımından dövrün digər nümunələrindən fərqlənir. Adətən *continuo* müşayiəti ilə yazılmış bu əsərlər ifa dialoqu və kontrapunkt quruluşu baxımından zəngin nümunələr təqdim edir. Baxın fleyta sonataları arasında BWV 1030-1035 nömrələri altında toplanan altı sonata, repertuarın təməl daşlarını təşkil edir [27, s. 315]. Bu sonataların bəziləri birbaşa Baxın özü tərəfindən bəstələnmiş olsa da, bəzilərinin onun tələbələrinin və ya oğullarının qələmindən çıxmış olması mümkündür. Bununla belə, onların hər biri Bax mühitində formalaşmış üslubi (stilistik) dünyaya işıq tutur. Fleyta sonataları, eyni zamanda, Baxın ifa virtuozluğuna olan marağının və kamera musiqisinə dair anlayışının göstəricisidir [20, s. 63].

BWV 1031-in bəstələnmə prosesi və orijinallığı. BWV 1031, İ.S. Baxa aid edilən, fleyta və klavesin (adətən continuo deyil, obligato partiyalı[1]) üçün yazılmış üçhissəli bir sonatadır: *Allegro moderato*, *Siciliano*, *Allegro*. Əsər üslub

[1] İt. *obbligato;* lat. *obligatus* – musiqi ansamblında müşayiət olunan alətin məcburi bir hissəsi.

baxımından tipik Bax kontrapunktundan çox, “galant style” təsirlərini daşıyır. Məhz bu xüsusiyyətlərinə görə BWV 1031-in birbaşa Baxın öz qələmindən çıxıb-çıxmaması, yoxsa onun oğullarından biri – xüsusilə K.F.E. Bax (1714-1788) tərəfindən bəstələnib-bəstələnməməsi məsələsi uzun illərdir müzakirə mövzusudur [7, s. 24].

Xüsusilə XX əsr musiqişünaslarından Alfred Dür (1918-2011) və Peter Vollny (1961) BWV 1031-in üslub xüsusiyyətlərinin K.F.E. Baxa daha yaxın olduğunu qeyd etmişlər [7, s. 23]. Digər tərəfdən, əlyazma mənbələri əsərin İ.S. Bax tərəfindən yazıldığını və ya ən azı onun nəzarəti altında meydana gəldiyini göstərir. Əsərin bir nüsxəsi K.F.E. Baxın əl yazısı ilə mövcuddur ki, bu da onun atası ilə sıx əməkdaşlığını göstərir [20, s. 64; 7, s. 25; 27, s. 322]. Sonatanın ikinci hissəsi olan *“Siciliano”* xüsusilə lirik quruluşu, arpecciolu klavesin müşayiəti və melodik sadəliyi ilə “galant style”nin – həm Barokko sonata formasının, həm də son Barokkodan Klassik dövrə keçidin izlərini daşıyır; bu səbəbdən bəzi tədqiqatçılar əsərin K.F.E. Bax tərəfindən bəstələnmiş ola biləcəyini irəli sürürlər. Bununla belə, bir çox musiqişünas üslub fərqlərinə baxmayaraq, BWV 1031-in yenə də İ.S. Baxın bəstəkarlıq nəzarəti altında meydana gəldiyini düşünür [20, s. 63]. BWV 1031 əsəri, həm Baxın kamera musiqisi yaradıcılığının mühüm bir hissəsi kimi, həm də stilistik keçid dövrünün nümayəndəsi kimi diqqətəlayiqdir. Əsərin bəstələnmə prosesi təkcə Baxın fərdi yaradıcılığının nəticəsi deyil, həm də ailə daxilindəki musiqi mübadiləsinin məhsulu kimi qiymətləndirilə bilər. Bu isə Barokko dövrü musiqi yaradıcılığının kollektiv mahiyyətini və Bax ailəsinin musiqidəki mərkəzi rolunu ortaya qoyur.

Əsərin mənbələri və orijinallığı haqqında müzakirələr: Əlyazmalar, nüsxələr və köçürənlər haqqında məlumatlar. Əsərin orijinal əlyazma nüsxəsi günümüzədək gəlib çatmamışdır. Bu vəziyyət, əsərin orijinallığı ilə bağlı ilk şübhələri doğurur. BWV 1031 nömrəli əsərin bu günədək qorunub saxlanılmış ən erkən mənbələri K.F.E. Bax tərəfindən yazılmış nüsxələrlə təmsil olunur. Ən tanınmış surət Berlin Dövlət Kitabxanasının *(Berlin Staatsbibliothek)* arxivində qorunan və K.F.E. Baxın öz əli ilə yazılan əlyazmadır (Mus.ms. Bach P 1062). Bu nüsxə əsərin olduqca dəqiq və diqqətlə köçürülmüş variantını ehtiva etdiyindən, tədqiqatçılar arasında uzun müddət əsərin K.F.E. Baxa aid ola biləcəyi istiqamətində şübhələr yaratmışdır [20, s. 112]. Əsərin başqa bir nüsxəsi isə İ.S. Baxın tələbəsi və yaxın çevrəsindən olan Kristian Fridrix Penzel (1737-1801) tərəfindən qələmə alınmışdır. Penzel, Leypsiqdəki Tomas məktəbində son illərində İ.S. Baxın tələbəsi olmuş və onun bir çox əsərini köçürərək

günümüzədək çatdırmışdır. Penzelin əlyazması həmçinin əsərin Bax ailəsinin repertuarına daxil olduğunu və ifa praktikasında istifadə edildiyini göstərir [23, s. 287]. Hər iki əlyazma da birbaşa İ.S. Baxa aid deyil, buna görə də onun orijinallığı mübahisəlidir. Lakin xüsusilə Penzel kimi tələbələrin müəllimlərindən eşitdikləri musiqiləri yazıya köçürmələri o dövrdə tez-tez rast gəlinən bir təcrübə idi. Bu baxımdan, hər iki mənbə dolayısı ilə Bax ailəsinə işarə edir.

Əsərin müəllifliyi və musiqi paleoqrafiyası baxımından qiymətləndirilməsi. Musiqi paleoqrafiyası baxımından qiymətləndirildikdə, əsər təəssüf ki, İ.S. Baxın öz əlyazması ilə sənədləşdirilmədiyi (təsdiqlənmədiyi) üçün *"birbaşa (birinci dərəcəli)"* sayılacaq mənbələrdən deyildir. Müasir musiqişünaslıqda bir əsərin *"etibarlı (otoritativ) mənbə"* statusu qazana bilməsi üçün ya müəllifin avtoqraf nüsxəsinin mövcudluğu, ya da bəstəkarın təsdiqi ilə nəşr edilmiş bir çap variantı olması zəruridir [27, 2000]. Bu baxımdan, BWV 1031 əsəri üçün *"müəlliflik səlahiyyəti"* anlayışı yalnız dolayı mənbələr və stilistik analiz əsasında qurulmalıdır. Berlin Dövlət Kitabxanasındakı kataloq (Bach Digital layihəsi çərçivəsində rəqəmsallaşdırılmışdır) həm K.F.E. Baxın əlyazmasını, həm də musiqinin strukturunu öyrənmək imkanı təqdim edir. Xüsusilə not yazısı, artikulyasiya və bəzək elementlərindəki fərqliliklər, köçürənin şərhinin musiqiyə nə dərəcədə təsir etdiyini göstərir [Bach Digital, Berlin Staatsbibliothek Manuscript Database: Mus.ms. Bach P 1062].

İ.S. Baxın bəstəkarlığı ilə bağlı ən əsas səlahiyyət mənbəyi adətən onun əlyazma avtoqraflı nüsxələridir. Lakin BWV 1031 əsəri üçün belə bir avtoqraf mövcud deyil. Bu səbəbdən, mənbə tənqidi baxımından, əsərin səlahiyyəti mübahisəli bir zəmin üzərində dayanır. Bəzi musiqişünaslar stilistik elementlərin (xüsusilə 2-ci hissə olan "Siciliano"nun lirik melodik quruluşu və harmonik axınının) İ.S. Baxın yetkin dövr üslubunu əks etdirdiyini irəli sürürkən, bəziləri isə bu cür zərif, "galant" təsirli üslubun daha çox K.F.E. Bax və ya İ.Y. Kvants (1697-1773) kimi adlarla üst-üstə düşdüyünü qeyd edirlər [12, s. 198-202]. Musiqinin forma quruluşu və kontrapunkt elementləri baxımından təhlil etdiyimizdə, xüsusilə final hissəsindəki texniki ustalıq İ.S. Baxın stilistik imzasını daşıyır kimi görünür. Lakin bu vəziyyət, əsərin bir əməkdaşlıq nəticəsində meydana gəlmiş ola biləcəyi və ya İ.S. Baxın bəzi tematik materialları oğlu K.F.E. Baxa vermiş ola biləcəyi barədə hipotezləri də dəstəkləyir.

Stilistik müqayisələr: "Galant"mı, kontrapuntalmı? K.F.E. Bax yoxsa İ.S. Bax? BWV 1031 əsərinin ikinci hissəsi olan Siciliano, "galant" üslubunun ən gözəl nümunələrindən biri kimi qiymətləndirilir. Sabit ritmik quruluş, homofonik toxuma və zərif melodik xətt K.F.E. Baxın erkən dövr əsərləri ilə yaxınlıq təşkil edir. Bununla belə, əsərin üçüncü hissəsi olan *Allegro*, sıx səkkizlik pasajlarla bəzədilmiş, canlı ritmik quruluş və modulyasiyalara malik olması ilə İ.S. Baxın yetkin dövr üslubunu xatırladır [12, s. 218-222]. Bəzi musiqişünaslar bu iki üslubun eyni əsərdə mövcudluğunu "birgə müəlliflik" *(collaborative authorship)* ehtimalı kimi şərh etmişlər. Yəni, ata-oğul arasında tematik ideyaların, eskizlərin və ya tamamlanmamış hissələrin mübadilə edilə biləcəyi düşünülür [14, s. 313-357]. İkinci suala gəlincə, eyni fikrin təkrarı olaraq, cavabı - həm stilistik analiz, həm də sənəd araşdırmaları baxımından hələ də aydınlıq qazanmayıb. K.F.E. Baxın öz əli ilə bu əsərin nüsxəsini hazırlaması, onun sadəcə bir köçürənmi, yoxsa bəstəkarmı olduğu sualını gündəmə gətirmişdir. K.F.E. Baxın musiqisində müşahidə olunan "galant style" elementləri BWV 1031 əsərində də mövcud olmaqla yanaşı, İ.S. Baxın son dövr əsərlərində də bu cür ifadələrlə qarşılaşmaq mümkündür. Digər tərəfdən, P. Vollny kimi tədqiqatçılar əsərin tamamilə K.F.E. Bax tərəfindən bəstələnmiş fikrinin müdafiəçisidir və atasının adı ilə nəşr edilmiş ola biləcəyini ehtimal daxilində qiymətləndirir [26, s. 67].

Əsərin forma və struktur analiz: 1-ci hissə: Allegro Moderato. BWV 1031 əsərinin açılış hissəsi olan *Allegro moderato,* klassik Barokko sonata formasının tipik xüsusiyyətlərini daşıyır və təxminən 4-5 dəqiqə davam edir. Hissə ümumiyyətlə *da capo (ABA)* formasında qurulmuşdur; bu, əsas temanın (A) təqdim olunması, ardınca zidd temanın (B) təqdim edilməsi və sonda yenidən əsas temaya qayıtmaq şəklindədir. Tonallıq baxımından Es-dur-da başlayır və hissə boyu qısa müddətli modulyasiyalar müşahidə olunur. Bu modulyasiyalar adətən dominant (B-dur) və relativ (müvafiq) minor tonallıqlar (c-moll) arasında keçid edərək dinamik bir tonallıq hərəkətliliyi yaradır. Melodik quruluş baxımından birinci tema olduqca kanonik və simmetrik struktura malikdir. Mövzu ritmik baxımdan nizamlı və hərəkətli səkkizlik motivlərlə işlənmişdir; bu da əsərə canlılıq və axıcılıq qazandırır. Mövzu üzərində edilən kiçik variasiyalar əsərin hərəkətliliyini saxlayır və monotonluğa düşməsini əngəlləyir. Müşaiyət hissəsi (klavsen) adətən arpeccio üslubundadır; fleytanın melodik xəttini dəstəkləyərkən kontrapunkt baxımından da tarazlı bir quruluş nümayiş etdirir və hissənin ritmik axıcılığını gücləndirir.

2-ci hissə: Siciliano. Sonatanın ikinci hissəsi olan *Siciliano,* Barokko musiqisində tez-tez rast gəlinən bir rəqs formasını təmsil edir və əsərə lirik, emosional bir fasilə təqdim edir. Bu hissə adətən *6/8 və ya 12/8 ölçü* quruluşunda və yüngül dalğalı, sadə bir ritmlə ifa olunur. Əsərdə sicilianonun[2] xarakterik xüsusiyyətləri aydın şəkildə müşahidə olunur. Forma baxımından, hissə əsasən *sadə ABA* quruluşuna malikdir. *A* hissəsində əsas tema zərif, dalğalı melodiyalar yer alarkən, *B* hissəsi adətən kontrast yaratmaq üçün daha hərəkətli və ya fərqli tonallıq hissəsinə keçə bilər. Bu hissədə tonallıq c-moll və ətraf tonlarda davam edir. Melodik quruluş olduqca bəzəkli və təbii xarakter daşıyır; fleytanın ifadəyə əsaslanan cümlələri geniş intervallarla və yumşaq keçidlərlə işlənir. Müşayiət hissəsi klavsendə, birinci hissədə olduğu kimi daha sakit, arpeccio şəklində və balanslaşdırılmış kontrapunktla davam edir. Üslub baxımından, Siciliano hissəsi Barokko dövrünün lirik və emosional tərəfini ön plana çıxarır. Burada K.F.E. Baxın "galant style" xüsusiyyətlərinin izlərinə də rast gəlmək mümkündür; xüsusilə daha aydın, şəffaf və melodik ifadə forması dövrün klassik musiqi estetikası ilə üst-üstə düşür. Bu hissədə bəzəklər əsərin ifadəsini zənginləşdirən vacib elementlərdəndir. Hissə daxilində hər iki bəzək notu genişləndirilmiş şəkildə ifa olunan və təxminən səkkizlik not uzunluğunda olan *forşlag*-lardır (alm. *Vorschlag*). Bundan əlavə, hissənin sonuna yaxınlaşarkən, final xanəsindən dərhal əvvəlki *lya* notunun adətən *trel* ilə ifa olunması geniş yayılmış bir təcrübədir. Bu tətbiq əsərə yüngül bir parlaqlıq və dramatik vurğu qataraq dinləyici üzərində emosional təsir yaradır. Bu bəzəklər həm əsərin Barokko bəzək ənənəsi ilə uyğunluğunu, həm də bəstəkarın stilistik seçimlərini göstərir. Bəzəklərin tətbiqi dövrün ifa praktikası və yazılı işarələrlə dəstəklənməsə də, ifaçıya müəyyən bir interpretasiya azadlığı da təmin edir.

3-cü hissə: Allegro. Es-dur sonatasının üçüncü və son hissəsi olan *Allegro,* əsərin enerjisini və texniki parlaqlığını üzə çıxarır. Bu hissə, Barokko sonatalarının final hissələri üçün səciyyəvi olan dinamik və virtuoz xarakter daşıyır. Forma baxımından bu hissə, sadə sonata formasının xüsusiyyətlərini göstərir. Əsas tema aydın və ritmik baxımdan hərəkətlidir; ondan sonra gələn kontrastlı temalar modulyasiyalarla dəstəklənir və hissənin sonunda əsas tema yenidən təkrarlanır. Bu quruluş dinləyicidə bütövlük hissi yaradır. Hissə *Es-dur* tonallığında başlayır, təxminən 22-ci xanədən etibarən B^b*-dur* tonallığına keçir

[2] İt. *Siciliano* - tər. *siciliyalı.* Siciliya mənşəli olduğu güman edilən, pastoral xarakterli qədim italyan rəqsi. XVII-XVIII əsrlərdə instrumental və vokal musiqidə xüsusilə yayılmışdır.

və bu tonal istiqamət 60-cı xanədəki reprizayadək davam edir. Bu müvəqqəti modulyasiya, əsərin forma quruluşundakı ikinci tematik sahəni müəyyənləşdirir və Barokko dövrünün sonata anlayışına uyğun olaraq dominant mərkəzli yönüm təqdim edir. Repriza ilə birlikdə Es-dur tonallığına dönüş təmin olunsa da, hissənin gedişində tonal sabitlik zaman-zaman pozulur; xüsusilə 61-113-cü xanələr arasında *As-dur* və *f-moll* ətrafında qısamüddətli harmonik yönəlmələr müşahidə olunur. Bu müvəqqəti yönəlmələr əsas tonallığın dönüşünü gecikdirərək dramatik təsiri gücləndirir. Son hissələrdə isə güclü kadanslarla Es-dur tonallığına qayıdılaraq əsərin balanslı və tamamlanmış quruluşla sona çatması təmin edilir. Burada da bəzək notlarının səkkizlik notlar şəklində ifa edilməsi tövsiyə olunur. *Melodik quruluş* sürətli arpeccio fiqurları və onaltılıq pasajlarla işlənmişdir. Fleytanın virtuozluğu burada ön plana çıxır; pasajların hərəkətliliyi əsərə canlılıq və enerji qatır. Bundan əlavə, hissədə kontrapunktal toxuma aydın şəkildə hiss olunur; xüsusilə fleyta və klavesin arasında baş verən qarşılıqlı dialoqlar, çoxsəsli musiqinin incəliklərini nümayiş etdirir. *Müşayiət hissəsi* (klavesin) sürətli arpecciolarla dəstəklənməklə yanaşı, zaman-zaman sıx kontrapunktal elementlərlə də özünü göstərir. Klavesinin ritmik və harmonik rolu fleytanın melodik xəttini gücləndirməklə kifayətlənmir, eyni zamanda əsərin bütövlükdə quruluşunu da möhkəmləndirir. Bu son hissə, sonatanın texniki və musiqi baxımından zirvəsi hesab olunur; dinləyicini coşğulu bir finala aparır və əsərin ümumi quruluşunu təsirli şəkildə tamamlayır.

Üslub xüsusiyyətləri və ifa şərhləri. BWV 1031 sonatasının ifası yalnız notların düzgün ifasından ibarət deyil; əsərin Barokko dövrü üslub xüsusiyyətlərini əks etdirə bilməsi üçün bəzəklər, artikulyasiya, dinamika və alət seçimi kimi bir çox parametrlərin diqqətə alınması tələb olunur. Əsərin ifasında dövrün üslub xüsusiyyətlərini nəzərə almaq, əsərin düzgün başa düşülməsi və ötürülməsi baxımından son dərəcə önəmlidir. Barokko dövrünün ornamentasiyası bu əsərdə, xüsusilə ikinci - yavaş hissədə mühüm yer tutur. Əlyazmalarda rast gəlinən bəzək işarələri (məsələn, *forşlaq, trel*) çox vaxt ətraflı şəkildə yazılmamış, ifaçıya müəyyən qədər sərbəstlik verilmişdir. Bununla belə, dövrün mənbələri (məsələn, C.Ph.E. Bach - *"Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen"* əsəri, 1753) bu bəzəklərin necə tətbiq edilməli olduğu barədə mühüm ipucları təqdim edir. Əsərin ikinci hissəsindəki forşlaqlar qısa və vurğulu deyil, əksinə melodik quruluşun bir hissəsi kimi uzadılaraq ifa edilir. Bu da göstərir ki, bəzəklər təkcə texniki deyil, eyni zamanda ifadəvi elementlər olduğunu ortaya qoyur. Xüsusilə əsərin ikinci hissəsi olan Siciliano, bəzəklər

baxımından diqqət çəkicidir. Hissədə üç yerdə açıq şəkildə qeyd olunmuş forşlaq mövcuddur; onların tətbiqində dövrün ifa praktikasına uyğun olaraq bu notlar qısa və vurğulu deyil, əksər hallarda demək olar ki, səkkizlik not uzunluğunda ifa olunur [17, s. 135; 4, s. 92]. Bundan əlavə, son xanədən dərhal əvvəlki *lya* notunun bir çox müasir ifalarda *trel* ilə bəzədilməsi yazılı olmasa da, dövrün üslubuna uyğun bir ifa anlayışına işarə edir. Barokko bəzəkləri çox zaman yazılı mənbələrlə məhdudlaşmadığı üçün, ifaçının dövrün estetik anlayışına və frazaların təbiətinə uyğun şəkildə improvizasiya etməsi gözlənilir [2, s. 81-84]. *Artikulyasiya və dinamika* baxımından, dövrün ifa praktikasında aydın *leqato* və ya *stakkato* işarələri çox nadir hallarda istifadə olunmuşdur. İfaçılar frazaları təbii nitq ritminə uyğun formalaşdıraraq, nəfəs alma nöqtələrini və vurğu yerlərini intuitiv şəkildə müəyyənləşdirirdilər. Dinamika isə klavesinin mexaniki quruluşu səbəbindən məhdud olduğuna görə, daha çox artikulyasiya və notların müddəti ilə ifadə olunurdu. Müasir fleyta və klavesin ifalarında bu məhdud dinamik diapazona sadiq qalmaq, üslub baxımından mühüm hesab edilir. Əsərdə artikulyasiya və dinamika baxımından da oxşar bir elastiklik mövcuddur. Barokko dövründə, müasir notasiya sistemindəki kimi ətraflı artikulyasiya və ya dinamika işarələrindən adətən istifadə olunmurdu. Buna görə də ifaçılar musiqi cümlələrini nitqin ritmi və təbii nəfəs axınına uyğun şəkildə formalaşdıraraq, zəruri vurğuları və keçidləri intuitiv yolla yaradırdılar [12, s. 142]. Klavesinin məhdud dinamik imkanları nəzərə alındıqda, artikulyasiya və notların müddəti bu mənada daha həlledici rol oynayır.

Əsərin dövr alətləri ilə ifası üslub baxımından böyük fərqliliklər yaradır. Barokko dövrünün taxta fleytası (*traverso*), müasir fleyta ilə müqayisədə daha yumşaq və isti səs rənginə malikdir. Bu, xüsusilə Siciliano kimi kantilen melodiyaların daha təbii və zərif şəkildə ifa olunmasına imkan verir [22, s. 498]. Klavesin müşayiəti adətən arpeccio tərzindədir və melodik xətti dəstəkləməklə yanaşı, kontrapunkt baxımından da tarazlı bir quruluş yaradır. Bu quruluş hissənin ritmik axıcılığını gücləndirir [12, s. 144].

Müasir və tarixi ifa anlayışları arasında da əhəmiyyətli fərqlər mövcuddur. XX əsrin ortalarında Jan-Pyer Rampal (1922-2000) kimi fleyta ifaçıları, bu əsəri müasir fleyta ilə, romantik bir ifadə anlayışı çərçivəsində ifa etmişlər. Bu dövrdə müasir fleyta ilə həyata keçirilən ifalar adətən daha parlaq səs rəngi və romantik ifadə xüsusiyyətləri ilə seçilsə də, 1970-ci illərdən etibarən inkişaf edən *tarixi ifa yanaşması* (*HIP - Historically Informed Performance*), əsərin dövrünə uyğun alətlərlə və estetik anlayışla səsləndirilməsinə üstünlük vermişdir. Frans Brüggen

(1934-2014), Bartold Küyken (1949) və Rayçel Braun (1975) kimi sənətçilər dövr mənbələrinə əsaslanaraq bəzəklər, templər və artikulyasiya məsələlərində tarixi dəqiqliyə əsaslanan nümunələr təqdim etmişlər [5, 2002].

Xülasə olaraq, BWV 1031-in ifasında texniki bacarıqdan daha vacib, tarixi bilik, üslub intuisiyası və dövr estetikasına uyğun bir yanaşma tələb olunur. Bu amillər nəzərə alındıqda, əsər yalnız instrumental bir forma olmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda dövrün duyğu dünyasını əks etdirən bir ifadə sahəsinə çevrilir.

Əsərin musiqişünaslıqdakı yeri və təsiri: Digər Bax əsərləri ilə müqayisələr. BWV 1031, Es-dur sonatası, İ.S. Baxın nəfəs aləti üçün yazdığı kamera musiqisi repertuarının xüsusi nümunələrindən biridir. Xüsusilə fleyta və klavesin dueti üçün bəstələnmiş olması, onu *b-moll sonatası, BWV 1030* və ya *A-dur sonatası, BWV 1032* kimi digər fleyta sonataları ilə birbaşa müqayisə etməyə imkan verir. Sonata, xüsusilə zərif melodik xətti və rəqs formaları təsirindəki quruluşu ilə, Baxın kontrapunktik sıxlığının xaricində, daha "galant" üsluba meylli əsərlərinə nümunə təşkil edir. Bu baxımdan, Andante hissəsindəki lirik ifadə, BWV 1030-dakı mürəkkəb fuqal quruluşdan fərqli olaraq, daha homofonik bir ifadə sərgiləyir [16, s. 47]. Bu vəziyyət əsərin ehtimal ki, K.F.E Bax ilə üslub paylaşdığını və 1730-cu illərdən sonra baş verən stilistik dəyişiklikləri əks etdirdiyini göstərir [30, s. 212]. Bundan əlavə, BWV 1031-in üç bölməli quruluşu italyan konsert formasından təsirlənmiş görünür. Bu forma anlayışı, İ.S. Baxın XVIII əsrin əvvəllərindəki italyan üslubuna olan heyranlığını əks etdirməklə yanaşı, onun fransız və alman üslublarını da birləşdirərək orijinal bir musiqi dili yaratdığını sübut edir [3, s. 132].

Barokko repertuarına təsiri. BWV 1031, Barokko dövrünün son mərhələsində solo alət və *basso continuo* anlayışının xaricində bir müşayiət konsepsiyasını təmsil edir. Klavesinin yalnız bas xəttini deyil, həm də kontrapunktik müşayiət elementlərini öz üzərinə götürməsi, bu sonatanın klavesin partiyasını *"obbligato"* (məcburi) edir. Bu yanaşma Barokko dövrü üçün tipik hesab olunmayan və daha çox erkən Klassik dövrünə xas bir anlayışı göstərir [19, s. 198]. Əsərin Siciliano hissəsi, Barokko dövrü ərzində sıxlıqla müraciət olunan lirik və rəqs xarakterli orta hissələr ənənəsinin uğurlu bir nümunəsidir. Bu hissə, həm texniki cəhətdən əlçatan olması, həm də emosional dərinliyi sayəsində sonrakı bəstəkarlar tərəfindən tez-tez örnək kimi götürülmüşdür. Məsələn, K.F.E Baxın fleyta sonatalarında oxşar *"affekt"* istifadəsi müşahidə olunur [18, s. 268]. Əsər, xüsusilə fransız və italyan

üslublarının sintezini təqdim etməsi baxımından Barokko repertuarında üslubi bir keçid mərhələsi rolunu oynamış və "galant style"nin fleyta repertuarına daxil olmasında öncül əsərlərdən biri olmuşdur.

Nəticə. Baxın Leypsiq dövrü ilə əlaqələndirilən digər fleyta sonataları ilə müqayisədə, bu əsərdə müşahidə edilən melodik xətlər və forma anlayışı daha "galant" bir ifadəyə yönəlmişdir. Bu da əsərin yalnız İ.S. Baxın bəstəkarlığına deyil, həm də K.F.E. Baxın stilistik təsirlərinə açıq bir quruluş nümayiş etdirdiyini göstərir. Eyni zamanda, əlyazma mənbələri arasında görülən nüsxə fərqlilikləri və bəzək notlarındakı müxtəliflik, əsərin dövrün ifa praktikaları kontekstində heterogen bir struktur nümayiş etdirdiyini əks etdirir.

Əldəki mövcud olan məlumatlar göstərir ki, əsərin İ.S. Baxın birbaşa nəzarəti və ya təsdiqi altında formalaşdığı yönündə ümumi musiqişünaslıq fikri mövcuddur. Bununla belə, xüsusilə "Siciliano" hissəsində hiss olunan estetik seçimlərin K.F.E. Baxın Berlin dövrü üslubu ilə oxşarlıq göstərməsi, əsərin orijinallığı müzakirələrinə yeni bir ölçü əlavə edir. Nəticə etibarilə, əsər ilə bağlı əldə olunan tapıntılar, onun müəllifliyi və tarixi mövqeyi haqqında qəti bir qənaətə gəlməyi çətinləşdirir. Bunun əksinə, çoxqatlı və keçid xarakterli bir quruluşa işarə edir. Bu səbəbdən əsər həm üslub baxımdan, həm də mənbə tənqidi kontekstində, gələcəkdə daha ətraflı araşdırmalara açıq bir sahə təşkil edir.

Bu araşdırma çərçivəsində həyata keçirilən mənbə təhlilləri və stilistik qiymətləndirmələr, BWV 1031 Es-dur sonatasının müəllifliyi ilə bağlı qəti bir nəticəyə gəlməyi çətinləşdirir. Əsər İ.S. Bax tərəfindən bəstələnmiş hesab olunsa da, xüsusilə K.F.E. Bax başda olmaqla dövrün digər bəstəkarları ilə paylaşdığı üslub oxşarlıqları, əsərin mənsubiyyəti barədə fərqli təfsirlərə yol açır. Əsərin heç bir əlyazma nüsxəsinin Baxın öz xətti ilə yazılmaması isə, onun orijinallığı haqqında davam edən müzakirələrə konkret istiqamət verməkdə yetərsizdir. Əsərin həm Barokko dövrünə xas olan kontrapunktik elementləri, həm də "galant style"yə məxsus aydın melodik-harmonik sadəliyi özündə birləşdirməsi, onun keçid dövrü əsəri kimi qiymətləndirilməsini mümkün edir. Bu üslub müxtəlifliyi təkcə bəstəkarlıq texnikası baxımından deyil, həm də dövr estetikasının dəyişən mahiyyətini üzə çıxarır. Bu baxımdan, BWV 1031 kimi əsərlər musiqişünaslıq sahəsində yalnız musiqi quruluşu əsasında deyil, həm də tarixi və sosial-estetik kontekstlərdə çoxşaxəli şəkildə araşdırılmalıdır. Bundan əlavə, əsərin pedaqoji repertuarda da yer alması, onun öz dövründə tədris məqsədləri üçün istifadə edildiyini də düşündürür. Lakin bu istifadənin əsərin

üslub baxımından sadələşdirilmiş versiyaları üzərindənmi həyata keçirildiyi, yoxsa mövcud mənbələrin birbaşa istifadə olunub-olunmadığı məsələsi hələ də açıq qalan bir sualdır. Əlyazmalarda müşahidə olunan bəzi ziddiyyətli nüanslar və bəzəklər isə, ifa ənənələri ilə mənbə ötürülməsi arasındakı münasibətin də araşdırılmasını zəruri edir. Bu kontekstdə Hans-Georg Qadamerin (1900-2002) *"anlama üfüqlərinin qovuşması"* (*Horizontverschmelzung*) kimi təyin etdiyi yanaşma, əsərin müasir şərhində tarixi biliklə çağdaş estetik həssaslığın qaçılmaz şəkildə iç-içə keçdiyini göstərir (Gadamer H-G., 1975, s. 264). Digər tərəfdən, Riçard Taruskinin tarixi ifa praktikasına dair tənqidləri, keçmişə yönəlmiş mütləq *"autentik ifa"* axtarışının əksər hallarda müasir bir idealizasiya olduğunu vurğulayır (Taruskin R., 1995, s. 102). Bu iki yanaşma birlikdə nəzərdən keçirildikdə, BWV 1031 əsərinin həm tarixi bir sənəd, həm də müasir musiqi obyekti kimi daşıdığı ikitərəfli funksiyası aydın şəkildə ortaya çıxır. Nəticə etibarilə, əsərin müəllifliyi, üslubu və mənbələri ətrafında aparılan mövcud müzakirələr daha geniş miqyaslı paleoqrafik tədqiqatlar və stilistik müqayisələr vasitəsilə dərinləşdirilməsi zəruridir. Xüsusilə əlyazma mənbələrin texniki və diplomatik baxımdan yenidən qiymətləndirilməsi, bu müzakirələrin gələcəkdə daha aydın bir elmi əsas üzərində qurulmasına töhfə verəcəkdir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Bach Digital, Berlin Staatsbibliothek Manuscript Database: Mus.ms. Bach P 1062.

2. Bach, C.Ph.E. (1753). Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen. Berlin.

3. Boyd, M. (1993). Bach. Oxford University Press.

4. Brown, R. (1999). The Early Flute: A Practical Guide. Cambridge University Press.

5. Butt, J. (2002). Playing with History: The Historical Approach to Musical Performance. Cambridge University Press.

6. Butt, J. (2010). Bach's Dialogue with Modernity: Perspectives on the Passions. Cambridge: Cambridge University Press.

7. Dürr, A. (1960). "Zur Echtheit der Flötensonate Es-dur BWV 1031". Bach-Jahrbuch.

8. Gadamer, H.-G., (1975). Truth and Method (J. Weinsheimer & D. G. Marshall, Trans.). Continuum, (Original work published 1960).

9. Harnoncourt, N. (1988). Baroque Music Today: Music As Speech. Tər. Mary O'Neill. Portland: Amadeus Press.

10. Haskell, H. (1988). The Early Music Revival: A History. Thames & Hudson.

11. Heartz, D. (2003). Music in European Capitals: The Galant Style, 1720-1780. New York: W.W. Norton & Company.

12. Ledbetter, D. (2009). Unaccompanied Bach: Performing the Solo Works. Yale University Press.

13. Marshall, R. L. (1974). "The Authenticity of the Flute Sonatas Attributed to J. S. Bach". The Musical Quarterly, c. 60 (4).

14. Marshall, R. L. (1976). "Bach the Progressive: Observations on His Later Works". The Musical Quarterly, vol. 62, no. 3.

15. Marshall, R. L. (1981). "The Compositional Process of J. S. Bach". The Musical Quarterly.

16. Marshall, R. L. (1990). The Music of Johann Sebastian Bach: The Sources, the Style, the Significance. Schirmer.

17. Quantz, J. J. (1752). Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen. Berlin.

18. Sadie, S., & Tyrrell, J. (Eds.). (2001). The New Grove Dictionary of Music and Musicians (2nd ed.). Macmillan.

19. Schulenberg, D. (2006). The Music of Carl Philipp Emanuel Bach. University of Rochester Press.

20. Schulenberg, D. (2014). The Music of Carl Philipp Emanuel Bach. Rochester: University of Rochester Press.

21. Taruskin, R. (1995). Text and Act: Essays on Music and Performance. Oxford University Press.

22. Taruskin, R. (2005). The Oxford History of Western Music. Vol. 2: The Seventeenth and Eighteenth Centuries. Oxford University Press.

23. Terry, Ch. S. (1928). Bach: A Biography. Oxford University Press.

24. Toff, N. (2012). The Flute Book: A Complete Guide for Students and Performers (3rd ed.). Oxford University Press.

25. Williams, P. (2007). J.S. Bach: A Life in Music. Cambridge: Cambridge University Press.

26. Wollny, P. (1999). "Zur Echtheit von BWV 1031". Bach-Jahrbuch.

27. Wolff, Ch. (2000). Johann Sebastian Bach: The Learned Musician. New York: W.W. Norton & Company.

28. Wollny, P. (2005). "Carl Philipp Emanuel Bach and the Flute Sonatas Attributed to J. S. Bach". Early Music.

29. Zaslaw, N. (1977). "The Baroque Flute and Its Context". The Musical Quarterly, c. 63 (4).

30. Zohn, S. (2008). Music for a Mixed Taste: Style, Genre, and Meaning in Telemann's Instrumental Works. Oxford University Press.

Игбал Оруджев Гардашхан оглы

ФЛЕЙТОВАЯ СОНАТА ES-DUR И.С. БАХА (BWV 1031): ИССЛЕДОВАНИЕ ФОРМЫ, СТИЛЯ И ПРОБЛЕМ ИСТОЧНИКОВ

Резюме: Статья направлена на всестороннее изучение и анализ флейтовой сонаты Es-Dur (BWV 1031), приписываемой Иоганну Себастьяну Баху и считающейся одним из ведущих произведений флейтового репертуара эпохи барокко, с исторической, формальной и музыкальной точек зрения. С учетом длительных споров относительно авторства (аутентичности) произведения, сначала были сравнительно исследованы вопросы источников и стилистический анализ, связанные с принадлежностью сонаты композитору. Исследования рукописей и копий того времени показывают, что произведение также может быть приписано сыну Иоганна Себастьяна Баха - Карлу Филиппу Эммануэлю Баху; это создает значительное поле для дискуссий в музыковедческой литературе относительно подлинности сонаты. Три части произведения (Allegro moderato, Siciliano, Allegro) были проанализированы с точки зрения формы, тональной и контрапунктной структуры, а также техники орнаментации. Кроме того, рассмотрены различия между исполнением в эпоху барокко и современными интерпретациями, подчеркнуты технические и эстетические различия между флейтой traverso того времени и современной флейтой. Музыкальный язык произведения оценивался не только с технической, но и с выразительной точки зрения, что добавило исследованию глубину как на структурном, так и на эстетическом уровне. В результате соната BWV 1031 рассматривается не только как пример камерной музыки, но и как важный музыкальный памятник, документирующий стилевые переходы внутри семьи Бахов. Данное исследование направлено на более глубокое понимание произведения как в историческом контексте, так и с точки зрения современной исполнительской практики.

Ключевые слова: Бах, флейтовая соната, барочная стилистика, проблема авторства, музыкальный анализ

Igbal Orujov Gardashkhan

J.S. BACH'S ES-DUR FLUTE SONATA (BWV 1031): A STUDY OF FORM, STYLE AND SOURCE ISSUES

Summary: This article aims to conduct a comprehensive study and analysis of the Es-Dur flute sonata (BWV 1031), attributed to Johann Sebastian Bach and regarded as one of the leading works of the Baroque flute repertoire, from historical, formal, and musical perspectives. Considering the long-standing debates surrounding the authorship (authenticity) of the work, it first examines the source issues and stylistic analyses related to its compositional attribution in a comparative manner. Research on manuscripts and period copies indicates that the work could also be attributed to Johann Sebastian Bach's son, Carl Philipp Emanuel Bach; this creates a significant area of discussion in musicological literature concerning the work's authenticity. The three movements of the sonata (Allegro moderato, Siciliano, Allegro) have been analyzed in terms of form, tonal and contrapuntal structure, and ornamentation techniques. Additionally, the study addresses the differences between Baroque performance practice and modern interpretations, emphasizing the technical and aesthetic distinctions between the period traverso flute and the modern flute. The musical language of the work has been evaluated not only technically but also in terms of expressive capacity, adding depth to the study both structurally and aesthetically. Consequently, the BWV 1031 sonata is regarded not only as an example of chamber music but also as an important musical monument documenting the stylistic transitions within the Bach family. This study aims to contribute to a deeper understanding of the work both in its historical context and in terms of contemporary performance practices.

Key words: Bach, flute sonata, Baroque style, authorship problem, musical analysis.
Məqalənin redaksiyaya daxilolma tarixi: 18.02.2026
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.02.2026